

הרב מתתיהו יחזקאל גוטמן

אגודת החכמים

מגבורי החסידות

רבי דוב מליאובה

חיינו, פעולותיו ותורתו

הוצאת החסידים

מהדורה חדשה. מתוקנת ומתווספת

הוצאת החסידים

אגרות צדיקים

ספרית נצח

תל-אביב תשי"ב

ה ת ו ב ן :

- א. ילדותו, חנוכו ונשואיו
- ב. התיישבותו במולדובה
- ג. נשיאותו בליאובה. דרך השפעתו
- ד. התסיסה
- ה. ישיבתו בצרנוביץ. התשובה
- ו. מחלוקת
- ז. הלך רוחו. תכונתו
- ח. השואות בינו ובין ר' נחמן מברסלב
- ט. מפי תלמידים
- י. ספורים
- יא. פניני תורה וחכמה
- יב. מכתב
- יג. אגרות צדיקים

כתובת המחבר : הרב מ. י. גוטמן, יפו-גבעת-עליה

נדפס בדפוס "עתיד" תל-אביב

א. ילדותו, חנוכו ונשואיו

רבי דוב נולד בשנת תקע"ז בריזין, לאביו הצדיק המפורסם ר' ישראל אבי השושילתא הרוזנית.

מאורעות חייו של ר' דוב בימי עלומיו ערפל חתולתם. האגדה החסידית עברה עליהם בדומיה מחלטת ולא השאירה כל זכר למו.

מלבב אותנו הספור היחידי מנבואת אביו עליו בימי חייו הראשונים. ביום השלישי ללידתו של ר' דוב, כך מספרת החסידות, הובא לפני אביו הצדיק, כאשר כן היה גהוג אצלו להביא לפניו כל ילד הנולד לו ביום השלישי להולדו. הסתכל הצדיק בבנו, רכז מבטי עיניו בילד והתבונן בו כמתעמק לתפוש את התוך שבנשמתו, כחפץ לחדור ולראות את החבוי בסתרי הוויתו הפנימית, ופתאום פתח ואמר בהראותו באצבעו על הילד המונח לפניו: הוא דוב! הדוב יש לו זרועות רחבות. הוא ירצה להתעסק בהם אבל מי יודע אם ישיג דבר מה...

ר' דוב קבל חנוכו בבית אביו, בה"חצר הריזני". דרך החנוך ב"חצר" זה היה דיסציפלנרי במדה ובמשקל. כל הגה וכל דבור היה כדבר המנוי וספור מראש. בפני העם לא אכלו ולא שתו. כשהיו מסובים על שלחנם עם המון החסידים טעמו מן הכל כל שהו והמותר נחלק בין החסידים. העם חזו אותם תמיד כמלכים ביפים.

בשביל למודי התורה היה הצדיק מריזין מחזיק מלמד מיוחד לכל אחד מבניו. המלמדים האלה היו נוהגים כבוד בתלמידיהם, מדברים אליהם בלשון רבים כמו לאדם גדול והיו נוהרים שלא להכותם ושלא להקניטם, אם היה ברצון הילד ללמוד — למד, באם לאו היה המלמד קורא ולומד לפני הילד והלז יושב ומקשיב. בלמודי חול ושפות זרות לא עסקו כלל. אלה שהיו אמנם בטבעם שקדנים ואוהבים את הספר העמיקו בעצמם, לבד מלמודי התנ"ך והש"ס שלמדו עמהם מוריהם, גם בספרי חקירה וקבלה, וישתמשו בהם לפי תבונתם וכשרונותיהם, שהיו לרוב מבורכים ומצוינים הרבה.

מנעוריו אהב ר' דוב את הספר. העיון והחקירה היו שעשועי נפשו התדיריים הוא השתלם בהגיון ישר, פיו היה מפיק מרגליות ודבריו היו חדים ונשגבים יורדים ונוקבים עד תהום החכמה ותושיה. מענין מאד איך תאר אותו אביו במקצוע זה. כשהיה הצדיק מריזין מונה שבת בניו אמר כך: הראשון — גבור חכם ועשיר, השני — יכול להעמיק במחשבה אחת שעה שלמה, והשלישי — ר' דוב — הוא כמו שנאמר אצל משה רבינו כבד פה וכבד לשון, ומתרגם: יקר ממלל. אצלו יקר מאוד כל דבור הוא כבן המתחטא לפניו אביו, ואני ירא מאד מפני דבורו...

מסרה אחרת מספרת בשמו שבח בניו בסגנון אחר: שלום'ניו — שמו בקרבן. אברהם יעקב'ל — עמוד התורה והחכמה. בער'ניו הוא הדוב הגדול אבל צריך שמירה שלא יזחל העש בעור הדוב...

לפי מנהג הצדיקים בימים האלה, השיאו אביו אשה בעודנו עול ימים, אשתו היתה הצדקת שינדל בת הצדיק מטשרנוביל. החסידים מספרים כי בעת הנשואין אירע קטטה בין המחותנים. על פי השפעת אמו של ר' דוב שלח ר' מרדכי לפייס את המחותנים ואמר: מחמת שהיה משיח עתיד להולד מזה הזוג על כן היה קטרוג גדול. כשספרו הדברים לפני הצדיק מריזין נענה ואמר: משיח איני יודע, אבל נשמות קדושים וגדולים יוצאות מהם.

ר' מרדכי, כך מספרים החסידים, שמח מאוד כאשר עלתה בידו לשדך את בתו עם ר' דוב, ובלב מלא נצחון אמר: עלתה בידי להשיג את ה"דוב" שבין בניו של הרוזני. שוב מספרים: ר' מרדכי הפציר מאוד במחותנו כי ירשה את בנו ר' דוב לשבת בביתו ולהיות סמוך על שלחנו בטשרנוביל. הצדיק מריזין לא הסכים אמנם על זה, ובקושי פעל ר' מרדכי אצלו כי ירשה לר' דוב לחוג אצלו פעם חג הפסח. כשבא ר' דוב לטשרנוביל, קרא ר' מרדכי סנדלר אחד שעשה מנעלים חדשים בשביל חתנו ר' דוב. טרם לקח הסנדלר את המדה הכניסו ר' מרדכי לחדרו ואמר לו: יש לי חתן, ולו נשמה גדולה וקדושה, והוא בנו של צדיק וקדוש, ראה והזהר איפא במלאכתך ועשה מנעלים יפים ומהודרים.

הזוג הזה לא הצליח אמנם, הם לא הולידו בנים. כשעברו כמה שנים ונכזבה תוחלתם מהוליד, אמר הצדיק מריזין: בעריניו יחיה אין לו בנים מפני שלשה דברים: (האחד) הוא ממלכות בית דוד ואשתו ממלכות בית שאול; (השני) הוא רוצה להוליד ילד שיהיה נשמה בלי גוף, ובאמת מכרח להיות גוף; (והשלישי) שאינו רוצה לשכוח בזה (בדבקות ה').

בין החסידים נפוצה השמועה כי משבר רוחו ואסונו של ר' דוב בא לו מסבה זו שלא הוליד זרע. ידע מה שנאמר בזהר על מי שאינו מניח בן "שאין מכניסים אותו בפרגודו של הקב"ה, ויאבה לגרש את אשתו אולי יקים זרע מאשה אחרת. אבל היא מאנה להתגרש מאתו. דבר זה דכא את רוחו ומרר את חיתו במדה כל כך עצומה עד שנתקה דעתו מעט ובא למה שבא. ועל זה אומרים החסידים, נבא אביו באמרו עליו שהוא השלישי בש"ס, סדר נשים ומסכת יבמות... כי לא הקים זרע ואחר מותו חלץ אחיו ר' אברהם יעקב לאשתו.

ב. התישבותו במולדובה

ג' חשון תרי"א כבה נר ישראל. הצדיק מריזין נפטר ובניו התישבו במקומות שונות. ר' נחום ור' דוב התישבו במדינת מולדובה, הראשון בשטפינשט והשני בהושי, עיר קצה ארץ מולדובה על גבול מדינת בסרביא. אלה האחרונים, אהבה מיוחדת וקרבת נפש פנימית היתה ביניהם, ודבר זה גרם שיבחרו שניהם לדור במדינה אחת.

מדינת מולדובה היתה נודעת לארץ פוריה ומבורכת, היהודים שישבו בה מקדם היו אנשים פשוטים ותמימים נוטים לאמונת צדיקים במדה היותר נפרזה, אבל גסות הרוח. הבערות והעם הארצות של תושביה היו נודעים גם למדינות רחוקות. כשנודע להצדיק מבלו דבר התישבותם של הצדיקים הצעירים במולדובה נאנח ואמר: חבל שאנשים גדולים כאלה יצטרכו לדור במדינה שפלה כזו.

בתור דוגמא על גסותם ופראיותם של ההמון במולדובה נזכיר עובדא זו: כפרי בא להצדיק משטפינשט רכוב על סוסו, קשר את סוסו בחוץ, בגדר הסמוך לחלונו של חדר הצדיק ונכנס לחדרו, בעמדו בחדר הצדיק ודיבר עמו מעניניו ראה דרך החלון כי הסוס התיק את הקשרים, פנה אל הצדיק ואמר: רבי, המתן לי עד שאקשור את הסוס ואחר אשוב...

החסידות לא יכלה אמנם לעבור על חזיון זה בשויון נפש, היא ראתה ומצאה בזה סבות פנימיות, הצדיק משטפינשט — כך מבארת ההשקפה המיסטית-חסידית — בחר לשבת בארץ וולחי מחמת כי שם הרגיעה הקליפה ששמה ילל, כאשר נגונייהם מוכיחים עליהם, שהם כלם על דרך יללה, והוא היה דרכו לצחק, שהוא היפך היללה, ובזה ביטל והכניע את הקליפה הזאת.

כנראה הכיר ר' דוב את טובם של בני מולדובה, וידע את תכונותיהם ומצבם המוסרי, אבל בלי תפונה יד ההכרח היתה בזה להגיעו לקצה מדינה זו, מקור אחד מוסר לנו כי חלוק הדעות ששרר מאז בינו ובין אחיו גרם שיבחר לו לשבת הרחק מהם...

בבוא ר' דוב להתיישב במולדובה התוה לו פרוגרמה מיוחדת להנהגותו, פרוגרמה של איש הרוח, פרוגרמה המעידה על בעליה שיש לו שאיפה אידיאלית כבירה ונשגבה, המתרוממת מעל לעניני החומר ועסקי הגויה. אבל לדאבונו ולמורת רוחו לא יכול להגשים את שאיפתו זו. "כאשר באתי למדינת מולדובה, אמר ר' דוב, היה בדעתי שלא לקבל מעות, כדי שלא אצטרך ליתן להם כו', ונתיישבתי לקבל על דרך שהורה לנו התורה משכו וקחו לכם, ואמרו רז"ל משכו ידיכם מע"ז"..." "בעת שבאתי למולדובה, אמר שוב ר' דוב, חשבתי שהשי"ת יזמין לי לערך עשרים אנשים לדבר עמהם מעניני עבודה ואני אשפוך לפנייהם שיחי והם לפני וכעת באו אנשים..."

שנת בואו של ר' דוב להושי לא נודעה לנו בדיוק, אבל יש לשער כי בא לכאן שתים או שלש שנים אחרי פטירת אביו הצדיק מריזין. לפני מונח הפנקס מהחבורה משניות דפה, ור' דוב חתום עליו "אור ליום ד' זאת חנוכה שנת תרט"ז" וכן חתום הסכמתו על ס' דרכי אמונה "יום ג' ט"ו אייר תרט"ז פה הושי". וישנם עוד זקנים בעירנו שזוכרים יום הנחת אבן הפנה ליסוד בנין בית הכנסת הגדולה דפה, ומעידים כי ר' דוב הניח את האבן הראשון להיסוד. גמר בנין בית הכנסת זה היה לפי המצוין על כותל הצפוני — בשנת כ"י א'ת'ה ד' עזר'תנו (תרכ"א). זקן אחד מסר לנו כי ר' דוב התיישב בהושי בשנת תרי"ב.

בהוש היה לו לר' דוב דירה גדולה וקלויז מיוחדת בחצר. הקלויז משמשת עוד היום לבית תפלה ונקראת בשם "קלויז של הרב", מצד דרום נמצא בה החדר שבה התפלל ר' דוב בעצמו, כמנהג הצדיקים. הדירה הזו עומדת, אמנם ברחוב של "פריצים" נכרים, והשכנים היו מצערים ומקניטים את ר' דוב בכל מיני צער ובזיון, היו זורקים אבנים לביתו ושוברים החלונות. פעם נסע במרכבה לטייל וזרקו עליו אבנים. כשגברו הרדיפות והמצוקות ברח מהושי ונסע לסקולצין, עירה קטנה על שפת נהר פרוט, סמוכה ליאס, עד יעבור זעם ויטכס עצה אם לחזור להוש או להעתיק אהלו לעיר אחרת. בעירה קטנה זו התעלס באהבים עם שארו — בן דוד אביו — הרב ר' ישראל אבי אבי. במשך הימים שישב שם שאל הרבה ספרים מזקני הנ"ל,

ספרי פוסקים וספרי קבלה, והשתעשע עמו בשיחות ארוכות מתובלות בחקירות החוקרים ושטת הקבלה.

מדי שבתו בעירה זו הגיעו אליו מכתבים מכמה אנשים מהוש שיעצוהו ובקשוהו לשוב לביתו; ומאנשים אחרים קבל מכתבים שלא יחזור להוש. ויתמרמר מאד על זה והיה לו עגמת נפש גדול מזה כי לא יכל לשות עצות בנפשו. באחד שיחותיו עם זקני הרב דמתא הנזכר, בענין זה אמר לו: אני דומה לאדם שיושב במרכבה, ולמרכבה סוסים לפניו ולאחריה, אלה מושכים לכאן ואלה לכאן. זקני יעץ לו שישאר בסקולען, אבל הוא חזר להוש.

כנראה נוכח אמנם ר' דוב עד מהרה כי לא נכון לפניו לשבת עוד בהושי וכי בעיר זו לא ימצא מנוחה לנפשו מחמת המציקים ויעתק משכנו לעיר ליאובה הסמוכה, מעבר לנהר פרוט, במדינת בסרביא, שהיתה שיכת אז כמו עתה, למלכות רומיניא. בשנת תרכ"ו שררה בליאובה מחלת חולי-רע שהפילה הרבה חללים, ויבא ר' דוב להסתר מחמתה בהושי הוא שהה אז בהושי עד אסרו-חג הפסח שנת תרכ"ז וישב לביתו לליאובה.

ג. התישבותו בליאובה, דרך השפעתו

בליאובה נהג ר' דוב את נשיאותו ברמה, אברכים, בני תורה וצמאים לדבר ד' התרכזו סביבו והתחממו לאורו. הוא אהב להשתעשע עמהם, להטיף להם לקחו ולהתוכח עמהם שעות שלמות בענינים העומדים ברומו של עולם. כשפתח ר' דוב את פיהו להביע מה, עשו הכל אזנם כאפרכסת לשמוע דבריו. דומה היה להם כאלו נביא-אלקים עומד לפניהם ומפיו יז ברקים ולהבות-אש. שיחתו של ר' דוב, היתה רבת-גונים ועשירת גלויים במדה בלתי מצויה, כי לא ממקור אחד שאב ר' דוב את מזונות רוחו ולא ממעין אחד ינק את תורתו; הוא היה כדבורה זו העפה מפרח לפרח, מוצצת את לשדם ומעבדתם לפי טבעה לדבש ונופת.

רבי דוב לא היה מאלה הצדיקים המצמצמים חוג השפעתם בהטפת תורותיהם-דרושיהם בסעודת השבת לבד. הוא היה מעין נובע בכל עת מצא. בית מדרשו היה פתוח לרוחה תדיר לפני אוהבי ד' המשתעשעים באמרה חיה ומלבבת, שיחותיו היו יכולים להאריך שעות רצופות, ומה שמענין יותר, הם היו מלאים חיים, נעימים וערבים, מענינים ומושכים את הלב עד שלא הרגישו השומעים כל עיפות ולאות גם בעמדם שעות ארוכות על רגליהם. דומה היה בעיניהם כאלו עומדים הם לפני נביא ד' מימים קדמונים והוא מטיף להם אמרותיו, מודיע להם חזיונותיו ומגלה להם אמתות חדשים שלא שמעתן און מעולם...

דברן מצויין ומטיף בעל כשרון היה ר' דוב, כל מלה היוצאה מפיו היתה מלאה הוד ונועם, כל הגה כאלו היה מחוטב משיש וכל פסוק ופסוק שלו כאלו עשוי מתכת יקרה. ומה שמלבב ביותר, אש קדש היתה מלהטת סביבו בדברו ומרוממת את הנפשות, מצרפת את הלבבות ומרותם דשן ונחלי עדן...

בכל שיחותיו עם שמעי לקחו היה אוהב להעירם לרומם ולהשגיב את מעוף מחשבתם לספירות היותר עליונות, "בנים, כך היה פונה בחבה לתלמידיו רוממו את

המוח (בלשוננו: נור הייבען דעם מוח) ואולי תתיראו מן הקושיות שיצמחו אז במחשבותיכם, אני אתרץ לכם על הכל י"ח תרועים..."

על דרכו זה היו אחיו מתנגדים לו. ביחוד התרעם על שטתו זו אחיו, ר' אברהם יעקב מסדיגורה. בכל עת שנפגשו נפרדו זה מזה לסבה זו בתרעומות והקנטה. אחד האברכים שהיה מתאבק בעפר רגליו של ר' דוב בא פעם לסדיגורה וסיפר לפני ר' אברהם יעקב סגנון למודיו ודרך שיחותיו של ר' דוב, התרגש רא"י ואמר בטון קשה: אני שונא ההתלהבות היתרה; רק בפשיטות, בפשיטות (בלשוננו: איך האב פיינט פלאמען... נור איינפאך, נור איינפאך!).

בין הבאים לבקר בהיכלו של ר' דוב ולקבל ממנו לקח בחסידות היו גם רבנים וצדיקים ידועים, ר' יעקב יוחנן מקראסני, ר' יצחק מבענדער הרב ר' גדליה מהושי, חתנו הרב ר' מרדכי בהרב ר' ישראל. גם הרב ר' מיכל ראש ישיבה מיאס היה בא אליו כפעם בפעם עם סיעת בחירי תלמידי ישיבתו, ור' דוב היה מראה להם חבה ומתעניין במצבם.

בקוריהם של הרבנים, והאברכים בני תורה היו כמובן נוחים וגעימים לר' דוב מצד עצמם, בבואם היה לו עם מי להשתעשע בשעשועי העיון והחקירה החביבים עליו, והיה יכול להוציא לפניהם את חידושיו שהיה אצלו לרוב כברקים מתחדשים לרגע ומבריקים פתאום במחשבה בלי כונה ועמל נפש, מין הופעה פנימית, טבעית נבואית, "ישלח דברו וירפאם" — היה ר' דוב אומר, — צריכין איפוא לחכות עד שישלח ד' דבורים, וכי מלאכה היא לאמור מעצמו? כאשר הש"י שולח דבורים אז היא באמת לרפואה..."

אולם מצד אחר היו הבקורים האלה של גדולי החסידים מין "אליה וקוץ בה"... כאשר ראו ההמון אנשים גדולים משכימים לפתחו ומיחלים לדברי פיו, נערץ ונקדש בעיניהם כאחד הקדושים אשר בארץ, ויבאו לדרוש ברכתו ועצתו כל העם באלפיהם וברבבותיהם. מאות אנשים גסים ופשוטים, בורים ונבערים דחקו עצמם יום יום להיכלו ויבאו להטרידו ולבלבל דעתו בעניניהם הפעוטים והזלים, הקטנטנים והשפלים. כל איש צר ומצוק נפגע מתלאות הזמן בא אליו ויעכר את רוחו בבכיותיו ושיחותיו המלאים תוגה ועצב.

הדברים האלה היו לו לר' דוב למורת רוח ומדאיבות נפש, אלה היו נגד דעותיו שאיפותיו ואידיאליו. עוד בשכבר הימים אנו שומעים גדולי הרוח קובלים על העובדה המדאיבה הזאת שהיא כתם מחפיר בחסידות. "אהובי אחי ורעי" — כותב ר' שניאור זלמן במכתבו לאנשי שלומו — לכו נא ונוכחה! זכור ימות עולם בינו שנות דור ודור, ההיתה כזאת מימות עולם? ואיה אפא מצאתם מנהג זה באחד מכל ספרי ישראל הראשונים והאחרונים להיות מנהג ותיקין לשאול בעצות גשמיות, כדת מה לעשות בעניני העולם הגשמי אף לגדולי חכמי ישראל כתנאים ואמוראים אשר כל רז לא אניס להו, ונהירין להו שבילי דרקי; כי אם לנביאים ממש אשר היו לפנים בישראל כשמואל הרועה אשר הלך אליו שאול לדרוש על דבר האתונות שנאבדו לאביו כי באמת כל עניני העולם לבד מדברי תורה ויראת שמים אינם מושגים רק בנבואה". (א) טענה זו שומעים אנו בטון יותר קשה מפי ר' אברהם קוליסקר במכתבו מארץ הקדש לאנשי רייסין: "וגם כבוד הרב רחומאי — ר' שניאור זלמן — כל היום חבילי טרדין מן בני אנשא נצבין עליו מן בקר עד ערב ויתקבצו אליו כל איש מצוק ומר

נפש ואשר לו נושה שואלין ודורשין מאתו בכל דבר קטן וגדול והלא גם באורים אינם נשאלים אלא למלך... לא כאלה חלק יעקב להטריח בדברים קטנים, ורבנן קשוטאי לא עבדי הכי אפילו בצרכי רבים, גם בימי אדמו"ר — ר' דוב ממיזריטש — לא ראיתי נוהגין כך, באו אליו אנשים בלא שמוש כניסה ויציאה, ואם קדמו וכנסו לאיזה דבר גדול ממילא מפסיקין לתפלה. ובכל זאת היו נזהרים איך ומה לאמרו למען לא תכבד עלינו, וכל המעשיות שמספרין, מפני שנתקבצו יחד דרך ספור גדמה בעיניהם שהיה תמידין כפעם בפעם, אנכי היודע ועד שלא היה כי אם באקראי פעם בשנה או בשמטה, ולא מעשה בכל יום... (ב)

ביחוד מצטיינת בזה בסגנונה העז מחאתו החריפה של ר' נחמן מברסלב: „איני יודע — אמר פעם ר' נחמן בלב מלא מרירות — איך יש לכם לב כזה לבלבל אותי בהבלי עולם הזה? הלא אני דומה למי שהולך יומם ולילה במדבר, וחותר ומבקש לעשות ממדבר ישוב, כי לכל אחד מכם בלבו מדבר שממה מאין יושב ואין שם מדור לשכנה, ואני חותר ומבקש בכל עת לעשות איזה תקון ומקום בלבבכם להיות שם מדור לשכנה“.

רואים אנו אפוא כי „בני העליה“ שבצדיקים ואנשי הרוח שבהם אשר לא שמו בכיס עיניהם, ואשר הרבנות החסידית לא היתה אצלם קרדום לחפור בה, לא יכלו לשאת את משא ההמון שהם מכבידים עליהם בעיניהם החמריים והארציים; הענינים האלה עקצו את נפשם ודקרו את לבם כמדקרות חרב. ורבי דוב שהיה „איש הרוח“ „ואיש האמת“ במלא מובן המלה כאחד מהם גם הוא לא יכל לשאת את כל ענינים החלונים, הזלים והקטנטנים שההמון הטרידון והלאו אותו בהם. אסטניס היה בטבעו, ונפשו סלדה מענינים ההם, יבבות ההמון ויללותיו שיחותיו וקובלנותיו היו לו כמחט בבשר החי, רצצו את נפשו ודכאו את רוחו. אז התחיל לבקש ולהתחנן לפני גבאיו ומשמשיו כי לא ינהגו בו „מנהג הפקר“ יותר מדאי, ולא ירשו למי שהוא לבא לפניו בכל עת ולעמוד אצלו זמן רב בפטפוטי דברים והרצאת תלאות פרטיות שאין דעתו היפה יכולה לסבלם. אבל הגבאים חשבו את הצדיק בתור „מונופול“ שלהם. בעינם היה נחשב כאמצעי ותחבולה למצא על ידו את מחיתם ולחם חקם. וימאנו למלאות רצונו ובקשתו. כילד תמים התרפס ר' דוב לפנייהם ויפצר בהם שירחמו עליו ויתנו מנוחה לנפשו. אבל איך ישמעו אנשים כאלה לקולו בשעה שהם מרגישים בצע כסף? הימשלו ברוחם בשעה שהם רואים לפנייהם שכר של עשירות רובלים בעד רשיון הכניסה לאהל הצדיק?

אז נוכח ר' דוב לדעת כי בטוב וברוך לא יפעל כלום, שבוי הוא בידי משמשיו ואלה יעשו בו תמיד כטוב בעיניהם ויעבידו אותו בפרך... ויקח לו דרך אחר; דרך התקיפות והעוז: מעת אל עת סגר את דלתות ביתו מבלי להרשות לבן אדם להכנס לחדרו. ימים ושעות התבודד ר' דוב ויתייחד עם נפשו ונשמתו מבלי שידבר עם חסידיו ומבלי לבוא בחברתם.

כשראו החסידים כך אמרו: מכלל שר' דוב נתעלה בקדושה והגיע למדרגה כל כך גבוהה עד שקשה לו להסתכל בילוד אשה, וכל שכן שיכולין להושע על ידו! וידחק העם עוד יותר לבא אליו ולענותו בסבלותם. מאות אנשים עמדו כל יום צפופים אצל פתח ביתו ואצל חלונותיו, מחכים בכליון עינים אולי יחוס הצדיק עליהם ויפתח להם הפתח ויתברכו מפיו. ור' דוב, בעל הלב הטוב והעדין מתחנן

רבי דוב מליאובה

שירפו ממנו, הוא מסביר להם כי אין צורך שיטרידוהו כל כך, "איני יודע – אמר אז ר' דוב – למה נוסעים אצלי כמו שבאו כן יצאו" ... אבל מי ישמע לו, ומי יאמין למליו?...

מלבב מאד הספור שסיפר אז מזקנו ה"מגיד": מוכסן אחד בא אצל המגיד עם "בקשה" מענייני המוכסנות, אמר לו המגיד: הממני אתה מבקש (בלשונו: בעהטסט דו מיך? וויא מיינסט דוא?) השיב המוכסן: מבקש אני מכבודו שיבקש ויתפלל לד' על הענין הזה, אמר לו המגיד: הלא יותר טוב שתבקש אותי ללמדך להתפלל לד' ולא תצטרך לבוא אלי...

בימי התסיסה האלה בא אליו העשיר מר נחמן צבי חלפן מהושי, הלז נתן לו "פתקת-בקשה" עם פדיון כנהוג, וביקש על עניניו ועסקיו. כשנפטר מר' דוב הרגיש כי תחב לו בידו-פיסת ניר, בצאתו מלפניו פתח את הניר ומה גדולה היתה השתוממותו בקראו בה: "דוב בן ישראל לישועה", אופי מסירת פתקא זו נתנה בלב ר' נחמן צבי לחשוב שהצדיק רומז לו: מה אתה נותן לי "בקשה" ופונה אלי בדברים שהם למעלה מכחי, כך אני נותן לך בקשה כזו, וגם אני צריך לישועה... לאסוגו ולדאבון נפשו של ר' דוב לא הועילו אמנם כל תחבולותיו ודבריו לפקות את עיני המקורבים והחסידים להבין את אשר לפניהם. החסידים התמימים לא הבינו את הדברים הפשוטים כמשמעם ולא ראו את האמת המרה שבהם, והמקורבים לא רצו להבין... הרוב שבהם כך היה יפה להם לחפות על הדברים...

כאשר ראה ר' דוב כי כלתה אליו הרעה ואין תרופה ואין עצה לעצור בעד משובת העם, התחיל להביע מגמתו ורצונו בטון אולטומטי, בסגנון פשוט וחד: "כעת רצון אחרי, תבא עת ויברחו ממני כמפני אש" ... אז שינה את טעמו לגמרי, סגר דלתות ביתו בהחלט ויתרועע יום עם אנשים מודרנים, פורקי עול דת ומצות, אלה הביאו בחברתם גם מסיונרים גם נוצרים מפקידי העיר.

אשתו הרבנית שינדיל שנתגדלה וחונכה בחצר הטשרנובלי ובחצר הריזני, סבלה הרבה והצטערה מאד מכל המאורע הזה שלא היה לו תקדים בחצרות הצדיקים. לבה פחד מאד בדאגה מרובה לתוצאות המצב והשתלשלות המקרים לימים יבואו. דאגה זו מלאה גם כן כמובן את לב גבאיו ומקורביו, ולכן נתחברו ונועדו יחדו על ר' דוב וישימו מעצור על דרכו זה. הם הציקו לו יום עם עד דכדוכה של נפש, בהחזיקם אותו כמו אסיר ועצור, מבלי לזכור דבריו המעשיים של קהלת: אין אדם שליט ברוח לכלוא את הרוח, רק את הגוף יכולים לכלוא, אבל לא את הרוח. ומצד אחר הרעישו עולמות ויספרו הדברים לפני הצדיקים משטפינשט וסדיגורה אחיו, ולפני אחיה של אשתו, בני ר' מרדכי מטשרנוביל, אולי ימצאו הם עצה ותחבולה להשפיע עליו כי ישוב מדרכו. פעם בא שליח מטלנא, המקורב ר' דוד בלטיש שהיה בעל פיפיות ועז פנים, במשלחת להוכיח את ר' דוב ולהעיר למוסר אוננו על תהלכותו המזורה, כשבא הלז ליאוביה היה אז ר' דוב סגור בביתו מבלי להרשות להמקורבים ולחסידים לכנס אליו, ויפתח הלז את הפתח בחזקה וימצא את ר' דוב יושב ומקטרתו בידו, וסביב לשלחן ישב הרופא אלבירט עם אחוזת מרעיו וישחקו בשאך, אז הרעים ר' דוד בקול רעש כרעם כביר:

הוי! הוזה הוא רבי? הכך מתנהגים צדיקים? הכך עושה הצדיק מטלני?

נרעש ונפחד מקול צווחתו הפראית של המקורב הטלני ברח' ר' דוב מביתו ויסתר לזמן מה בבית נוצרי אחד, פקיד הדאר. מאורע זה הביא מהפכה ותסיסה בקרב החסידים, רבים מהם כבר התחילו לרנן ולהרהר, ויהיו אלה מיימינים ואלה משמאלים, אלה דורשים לשבת ואלה דורשים לגנאי.

רבי דוב הבין אמנם והרגיש את כל המתלחש ומתרחש במחנה אודותיו ובלב מלא דוי ויאוש מר אמר:

אני אוכל להושיע את ישראל בשני דרכים: הדרך האחת הוא לרומם אותם אלי ולהביאם עד למדרגתי, אבל מה שלא עלה בידי משה רבינו בודאי לא יעלה גם בידי. הדרך השניה להשפיל עצמי עד מדרגתם, מתיירא אני אמנם שלא יהיה והביטו אחרי משה כדעת הדורש לגנאי, בתוך כך הפסיק קצת, נאנח אנחה עמוקה ואמר: אוי להם לראשי ישראל ומנהיגיו, לא די שהם טורחים ועמלים עם עם קשה-עורף זה ומוסרים נפשם עליהם, ואם אין מחני נא מספרך, עוד הם מדברים עליהם סרה. וזה האסון שדבריהם עושים רושם גם בשמים ושם מודים לדבריהם, יען לא האמנתם בי לכן לא תביאו את הקהל הזה, "טוביה חטא וזיגוד מינגוד". (ג)

ד. התסיסה והמהפכה

בכל הופעות החיים אין מהפכות פתאומיות, שברון או צמיחת דברים חדשים לגמרי; השנויים מתהווים לאט לאט, בתחלה הם כנקודה קטנה, כדבר שאין בו ממש, והם הולכים וגדלים מיום ליום ומתאזרחים עמוק בנפש ובחיים.

גם המהפכה הגדולה ברוחו של ר' דוב לא נהיתה פתאום, נצניה הראשונים נראו בו משכבר הימים, כמובן, לזכי הראות ודקי ההרגשה. עוד לפני שמונה שנים, בערך, קדם המהפכה הרשמית. כאשר גשתחררו האחים הסלויטים ממאסרם הקשה, נסע ר' שמואל אבא לדרוש ברופאים או לאיזה מקום רחצה, הדבר היה בחדש אלול, ויסע דרך סדיגורה לבקר ציון הריזני, אשר הרבה להשתדל לטובתם ויבואו גם בני הרוזני כלם ממקומותיהם בשביל להתראות פנים עם ר' שמואל אבא. כשנכנס ר' שמואל אבא לחדר שבו ישבו כל האחים בכנופיא הושיטו לו ידיהם כלם בברכת שלום בחבה ובדרך ארץ, כי היה זקן וחשוב בעיניהם, רק ר' דוב נתן לו שלום בקרירות רוח ונגע בו רק בראשי אצבעותיו בשעת ברכת השלום. רגז ר' שמואל אבא, נאנח ואמר: הלא שלום הוא שלם-אחדות וכבודו מקצץ ומפריד... כשהרחיק ממנו אמר: כן, כן, הוא פונה נאליעבא (מלה רוסית: לצד שמאל)...

התסיסה הנפשית הלכה אמנם וגדלה מיום ליום, הוא כבר לא היה יכל להעלים ולהסתיר את הדבר. קשה היה לו לשאת את החיים האלה בתור "רבי" ויבקש את בני ביתו כי לא יוסיפו עוד לענותו ולהעבירו על דעתו. הוא חפץ להרחיק נדוד, ליסע למקום שאין מכירין אותו לרבי ולחיות שם כאיש פרטי, לפי שאיפתו ואות נפשו. אבל למרות כל תחנוניו והפצרותיו לא נאותו אשתו ומשמשי-מושליו לחפצו זה, הימים האחרונים — שנות תרכ"ו תרכ"ט — היו תקופת הסער בחייו של ר' דוב, הוא חי אז כנטול מן החיים ומתענוגות החיים של סתם בני אדם, ומה שאיום

ביותר — הוא היה רחוק ומשולל מכל מטרה ותוכן לחיו. עט סופרים תלא לתאר כל ענויי הנפש, הבז והלעג השנאה והרדיפות שסבל אז ר' דוב מבפנים, מאנשי ביתו, חיו אז היו רעים ומרים באמת, במלא מובן המלות.

בהיסטוריה אנו נפגשים עם גבורים שצרות וענוים כאלה עוד האמיצו את כחם והעירו את מרצם ביתר שאת לחיות ולפעול על פי האידיאל שהתוו להם. לא כך היה ר' דוב, הוא היה אסטניס ורפה עצבים מטבעו יתר מדי, חי מנעוריו בבית הוריו חיים מעודנים שבמעודנים, הוא היה חמדת צבי לבית אביו בחכמתו הרחבה ודעתו הפקוחה, הוא היה מילדותו ספוג-אור וזיו אושרי, ענוג ומפונק במובנם האמתי של המלות האלה ולא היה בכחו כלל לשאת ולכלכל את עני חיו ומרירותם. אין לנו להתפלא אפוא אם סוף סוף בהתמלא סאת הצרות והמצוקות הגיעו למרום קצו עבר משבר כל כך גדול ורב על נפשו של ר' דוב.

הדבר היה בערב יום הכפורים תרכ"ט, המון חסידים רבים נאספו מקרוב ומרחוק להיכלו של ר' דוב, כלם באו כאיש אחד בלב אחד לשפוך לפני הצדיק מרירות לבם ולשווח לפניו דאגת נפשם ותלאות חייהם והוא כ"איש האמת" דעתו היפה סלדה מכל הדברים האלה, צרותיהם היו לו כמלח על פצעיו הוא ולא יכל ליתן להם און קשבת ולשמוע בכיותיהם ויללותיהם, ויסגור את דלתי ביתו ולא חפץ להפגש עמהם כלל, אמנם בשביל לשום פעם קץ לדבר, למען ידעו כל העם כי אין להם עוד לבוא לרמוס חצרו ולדפוק בשעריהם לא מצא דרך אחרת לפניו כי אם למנוע את עצמו מלהכנס לבית תפלתו לתפלת "כל נדרי", עובדא זו חשב ר' דוב יהיה די לפקוח עיני העורים של העם הפשוט והתמים; אז ידעו את אשר לפנייהם ויבינו מה הוא דורש מהם: להוקיר רגליהם מביתו...

אבל לאסונו הגדול של ר' דוב לא הצליח חפצו זה בידו, הגבאים והמשמשים חזקו עליו וימשכוהו בעל כרחו לבית התפלה, הוא התאבק עמם בכל כחו, התעקש כגבור לעמוד על דעתו, אבל היעמוד יחיד כמהו נגד רבים עזי פנים ובעלי נפש? הם דחפוהו סחפוהו כשה לטבח יובל ויקרעו את טליתו לקרעים.

גדול כחו של צער, נורא מאד ומי יכילנו! "אין אדם נתפס על צערו" אמרו חכמינו, ובידעם כמה חלש הוא האדם לעמוד נגד צער ארוך וממושך אמרו: "אלמלי נגדוהו לחנניא מישאל ועזריה הו פלחו לע"ז", ר' דוב לא יכל עוד להבליג על צערו ובראותו כי כל תחבולה לא תועיל שירפו הגבאים והמון החסידים ממנו, פנה אליהם בחמת אפו וכעסו ואמר: אם תלחצוני עוד אין דרך אחרת לפני כי אם... לשמע הדברים המחרידים האלה נפקחו עיני האנשים לראות נכחה ולהבין את אשר לפנייהם, אז לקחו להם דרך אחר: הם הבינו כי המקום גורם, וכי בקוריהם התדיריים של פורקי עול והתועים משפיעים עליו לרעה וממיטים שואה על נפשו, ובכן מההכרח להסיעו מליאובה לסדיגורה. הפסקת התרועעותו עם תועי הלב והיותו שרוי בסדיגורה תחת השגחת אחיו הצדיק והשפעתו יועילו בודאי לשנות הלך רוחו, להטיב השקפותיו ודעותיו.

כעבור ימי החג, נסע רבי דוב במרכבתו לטייל מחוץ לעיר, אז נתנו לו בערמה להריח גטפי רעל ויישן. בשעת שינתו אסרו ידיו ורגליו בחבלים, והמרכבה עשתה דרכה לסדיגורה, הדבר נעשה כמובן בידיעת הצדיק מסדיגורה. כאשר בא ר' דוב לסדיגורה ערב שבת היה. בליל שבת נכנסו לחדרו הצדיק

מסדיגורה והצדיק מטשורטקוב, זה האחרון בא במכוון בשביל להעיר למוסר און אחיו הנתעה. אלה התחילו לדבר עמו תוכחות ולעוררו לשוב אל דרכי אבותיו, אבל מה נשתוממו בשמעם את ר' דוב עונה להם: יודע אני כי יש אלהים אבל הפץ אני להיות דייטש. (בשם זה יכנו החסידים מי שמתנהג במודרנית), אז פנה הצדיק מטשורטקוב להצדיק הסדיגורי ואמר לו: נלך מזה הרי רואה אתה כי רוח רעה פרשה כנפיה עליו, וכל עמלנו להשיבו — לריק! כששמע ר' דוב המלים האלה רצה לקחת המנורה ולהשליך על ראשו אבל הצדיק הסדיגורי אחז בידו ואמר לו בחרדת קדש: שבת היום! אז נח מזעפו.

אחד המשכילים בליאבה שעמו אהב ר' דוב להתרועע בימים האחרונים, מהר להודיע הדבר להד"ר רייטמן מצרנוביץ ועורר אותו לשם קדושת תנועת ההשכלה וקיומה כי לא ינוח ולא ישקוט וישתדל בכל האמצעים שבידו לשחרר את ר' דוב מסדיגורה ולהביאו צרנוביצה. המשכילים ראו בזה אמצעי טוב לחזק את עמדתם ולהכות את אויביהם החסידים מכה נאמנה.

הד"ר רייטמן מלא את משלחתו. ידו היתה תקיפה ובכחה של הרשות הוציא את ר' דוב משביו והביאו לצרנוביץ, בבירת בוקובינה זו שהיתה מרכז חשוב לתנועת ההשכלה החדשה, נפגש ר' דוב עם המשכילים והסופרים, תלמידי מנדלזון וחבריו, אלה סבוהו כדבורים ויבקשו להשתמש בו בתור הפגנה ואמצעי פרופגנדי לבצורה של מבצר ההשכלה. למטרה זו השפיעו עליו לערוך "מכתב גלוי" ולפרסמו בעתון "המגיד" המכתב הזה היה מין "מניפסט" קורא להשכלה. במכתבו זה ר' דוב מדבר על הרחיקו את "המון הפתאים" השומרים הבלי שוא אשר סביב שתו עליו, על שאיפתו "לבער את הקוצים מכרם בית ישראל, לטהר את אמונתו מהבלי המנהגים אשר אין להם עקר בתורת ישראל, רק עלו עם בני עמנו מבבל ושאר הגוים אשר התערבו עמהם". דבריו אלה הוא מתבל במאמר התלמוד: כתוב אחד אומר כמשפטי הגויים עשיתם, וכתוב אחד אומר לא עשיתם, הא כיצד? כמתוקנים שבהם לא עשיתם, כמקולקלים שבהם עשיתם.

המכתב הלזה עשה כמובן רעש גדול בין שני המחנות: המשכילים שמחו וצהלו על נצחונם והחסידים היו כמוכי רעם. הם הרגישו עמוק את הפצע והכאב כי מהרס החסידות ומחריבה יצא מתוכם, מבין ראשי מנהיגיהם.

היו אמנם קצת מן החסידים שהעריצו והקדישו את ר' דוב גם בשעת קלקלתו אלה האמינו כי הוא עושה כל מעשהו בחשבון ודעת לתקן נשמות הנדחים ולהעלות נפשות הנפולות, בסגנון הקבלה: להוציא הניצוצין הקדושים מתוך הטומאה. החסידים האלה דרשו הכל לשבת, וחשבו את דרכו של ר' דוב לדרך הקדש.

כאשר נשמעו הדברים האלה לפני הצדיק מסדיגורה חשש פן יתעו ההמון במחשבת התועים כת השבתי-צבי הפרנקים, שהקדישו כל מעשה תועבה וזמה, ויעלה בשבת בשעת התפלה על הבימה והכריז: יש חושבים כי דרכו של אחי הוא דרך הקדש, לא, לא כן הוא האמת: אחי סר מן הדרך הישר!

ה. שהותו בצרנוביץ, תשובתו

ארכיון 1234567

אוצר החכמה

באותם הימים ששני המחנות רעשו ותססו ישב לו ר' דוב בצרנוביץ, בביתו של הד"ר רייטמן, תחת חסות הפוליציה והשגחתה, במנוחה שלמה והשקט, חפשי מעול החסידים, חפשי ממצוקת אשתו וממשויו. מצב זה אפשר לו לעשות לעצמו "חשבון הנפש" האמתי, ביישוב הדעת ובמתינות דן וחקר על חייו החדשים שכל כך שאף והתגעגע להם ואשר בשבילם הפקיר אושרו, כבודו וכבוד משפחתו, אז נוכח לדעת והכיר את האמת הערומה: כי לא זה הדרך הנכון והישר לפניו, וכי דרכה של ההשכלה השואפת להתבוללות אשר הרבו לציירה לו בכל כך שרק וכחל, באמת איננה רפודה בשושנים ורק מבחוץ תבריק ותעור את עיני הרואה אותה מרחוק.

גם אחיו הצדיקים לא הרפו ממנו ולא נמנעו מלהשפיע עליו ולפעול על דעותיו. גם אז בעת היותו במעון הד"ר רייטמן, הם עשו כל מיני השתדלויות להשיבו אליהם, בעל אחרתו, הצדיק ר' מגדיל בא לבקרו בצרנוביץ, כאשר נכנס לחדרו וראה אותו לבוש בגדים מודרניים קרע את בגדיו וביללה שוברת לב צעק: הוי, בן הריזני, נכד המגיד נפל כה פלאים!

מספרים כי פעם נסע אליו הצדיק ר' יצחק מבוהוש, בן אחיו הבכור ר' שלום יוסף, בשביל לדבר על לבו לשוב מדרכו. בדרך ראה המשמש כי פני הצדיק לוחטים, בוערים ומשתנים ככרום לכמה גוונין, ויבן כי דבר מה תוסס ברעיונותיו, וירכוז את מבטיו בהצדיק אולי יציל דבר מפיו וידע מה יציק בו. אחרי דומיה ממושכת פתח הצדיק את פיו ואמר: בנסעי לאחי נתיישבתי הלא כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם, ואם אהיה נפגש עמו כך עם כל רגשי השנאה שבלבי אליו אז לא אפעל אפוא אצלו כלום, ולחנם יהיה כל עמל מסעי בכך גמרתי בלבי להתחזק ולהכניס בקרב נפשי אהבה וחבה אליו, ומדי דברי בו רחם ארחמנו למען אוכל להשפיע עליו ולהציל את נפשו.

לאחרונה, כך מספרים החסידים, בא שוב הצדיק מבוהוש, בן אחיו לבקרו, כאשר פתח דלת חדרו ראה שתי נשים יושבות משני צדי הפתח, ולא אבה הצדיק לעבור בין שתי הנשים וישאר עומד על מפתן הבית, אז קם ר' דוב מכסאו, נגש אליו ונתן לו שלום. אחוז הצדיק בידו ואמר לו: מה שלומך? מר' דוב התפרצה בכיה ובקול רפה ענה באנחה: לא טוב! שאלו שוב הצדיק: היית היום במקוה? — לא. ענה ר' דוב — אם כן, אמר הצדיק, בא ונלך יחדיו. הלכו שניהם לטבול במקוה, ור' דוב לא חזר עוד למעון הד"ר רייטמן, הוא שב אל משפחתו, לבית אחיו הצדיק סדיגורה. מגי אז והלאה, רוח אחרת, רוח טהרה ועוז לבשה את ר' דוב, הוא התחיל שוב להתנהג בדרכי אבותיו, עוד בשבת הראשון לשובו סדיגורה, — שבת פרשת ויקהל היתה — "נהג את ה"שלחן" כדרך הצדיקים ואמר תורה על השלחן, ומאתיים אנשים חסידים היו מסתופפים אצלו בשבת הנ"ל, ונתעורר מאד לבם וקרבם" (מתוך מכתב סדיגורי).

ולאחר ארבעה ירחים נתפרסם שוב מכתב מר' דוב, המכתב הזה בשם "קול קורא" נדפס באלפי אכסמפלרים ונתחלק בכל עיירות ישראל שהחסידים מצויים שם. במכתבו זה מברר ר' דוב סבת נפילתו ומשבר נפשו, "יד ד', קורא ר' דוב, היתה בי

ורוח על פני חלף כחתחתחים שונים ויציבני כמטרה לחץ. נוסף על זה, אויבי חנם צדו לנפשי לצודה ואם ד' יסרני מעט אויבי נפשי עזרו לרעה.

ביחוד תולה ר' דוב את סבת קלקלתו בגודל התרגשות נפשו ועוצם צערו בפטירת אחיו הצדיק ר' נחום משטפינשט, — י"ד כסלו תרכ"ח, — "כי רחוק ממני מנחם משיב נפשי" קורא ר' דוב מנהמת לבו. את אחיו זה אהב ר' דוב מכל אחיו אהבה עזה ועצומה, ואילו הרגיש קרבה נפשית פנימית, טבעית. בכל עת שהתגלגלה שיחתו על אדות אחיו זה היה אומר: אנחנו אחים אמתים, אנחנו אוהבים זה את זה באמת וכסאותנו סמוכות זה אצל זה והחסידים ראו מכאן רמז נבואי לפטירת שניהם בימים סמוכים, ר' דוב ב"ג בכסלו ור' נחום ב"ד בכסלו.

מענין מאד החזיון כי התקשרותו של ר' דוב לאחיו זה היתה כל כך חזקה עד שלא הבין כיצד יכול להתקיים בלעדיו. אבלו וצערו בעת שמעו מפטירת אחיו היו כל כך עצומים עד שלא יכל להבליג על יגונו ולעבור על הדבר במדה של שויון נפש ואי־התפעלות דיסציפלנרי, שבני הריזני בכלל מצוינים בזה הרבה. בעת שנסתלק אביו הצדיק מריזון, בא ר' יצחק מאיר, בנו של הרב מאפטא לסדיגורה בשביל לנחם את בני הצדיק. בצאתו מחדרם אמר: "כל העולם חייבים חייב אחד — חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה — ור' דוב אינו חייב חיוב זה..." ואותו האיש שיכל היה להבליג על צערו ולקבל באהבה מות אביו לא יכל לעמוד על נפשו במות אחיו. השמועה על דבר פטירת אחיו עשתה עליו רושם אדיר וחזק. היא החרידה והרעשה את נפשו עד היסוד במדה כל כך עצומה עד שביליל שבת הראשון לשמועה זו שבר כוס ה"קדוש" וקרע את בגדיו בתוך קהל ועדה מרוב צער ואבל פנימי, עמוק.

"לא ברוח נכון ודעת שלמה עשיתי את כל המעשים — מעיד ר' דוב על עצמו במכתבו הנזכר — גם עריכת המכתב לא מלבי היה... כי אם רוח מאת ד' אשר בעתתני היא הביאה בסד רגלי ותשם מועקה במתני ולא יכלתי לנטות", אחרי הראותו כי הכל היה בהכרח באונס, בתעיה נפשית הוא מבאר ומודיע גלוי לכל את תשובתו לאלקי אבותיו ולתורתו, "אביטה אל צור חוצבתי, — כך מסיים ר' דוב את ה"קול קורא" — ואל מקבת בור נוקרתי, את מעשה אבותי הקדושים והטהורים אוהזו ולא ארפה, נר לרגלי תורתם, צדקתם וחסידותם אור לנתיבותי".

"כל ירידה — אמר ר' דוב בימים האלה — היא לצורך עליה והנפילה היא בערך העליה שצריכה לבוא ולהתגלות אחריה ירידתי אני היתה אמנם כל כך גדולה וכבירה עד שהעליה שאחריה אינה נחשבת לכלום לעומתה! יש חסידים מספרים בשמו שאמר אז: "תודה להשם שכל העת שהייתי בצרנוביץ שמר אותי מהכשל בשלשה דברים האלה: עבודה זרה, גלוי עריות ומאכלות אסורות".

ר' דוב לא חזר עוד לליאובה, הוא חי עוד אחרי זה כשש שנים, שנותיו האחרונות האלה בלה ר' דוב בבית מיוחד בתוך החצר הסדיגורית. הוא חי אז חיי גזירות רחוק ועזוב היה מכל העולם, והעולם היה זר לו ולא נהג ברבנות ולא המשיך קהל חסידים. היו אמנם חסידים שדחקו ליכנס לביתו לקבל ברכתו ולהקשיב לקחו כבימים מקדם, אבל הוא השיב פניהם ריקם. לפעמים כאשר הפצירו בו בענינים אלה היה משיב: מה אתם רוצים מאתי? לכו אל אחי!

גם אשת בריתו עזבתו. היא נסעה בהלקחו לצרנוביץ, לבית אחיה הצדיקים

מטשרנוביל ולא יספה להפגש עם בעלה עוד. ורק לאחר מות בעלה באה סדיגורה ור' אברהם יעקב גדול האחים, חלץ לה כדין.

עם אחיו ובני אחיו שישבו בסדיגוריה גם כן לא הרבה להתרועע. איזה מחיצה נפשית חיצה בין לבותם. ובכל שנה ושנה ביום שבו שב ר' דוב לסדיגורה, היה ר' אברהם יעקב בא ועומד עם מרכבתו לפני חדרו של ר' דוב, והוא היה יוצא ויושב עמו על המרכבה, ויחדו נסעו אל היער. ביער ירדו מעל המרכבה ויעמדו שניהם איש לקראת רעהו עומדים ומסתכלים זה לתוך עיניו של זה בלי אומר ודברים. מחזה זו חזרה ונשנתה מדי שנה בשנה.

1. התנגדות ומחלקת

נקל לנו לשער את הרושם האדיר שעשה מאורע זה בעולם, מאורע אשר לא נועזו אף לחלום שיוכל להתרחש, מאורע שעשה פלסתר כל האמונה בצדיקים ותום דרכיהם. עובדה זו מוכשרת היתה להפך את כל קצרת החסידות על פיה, לערער ולקרקר את כל יסודות חומתה הבצורה ולהחליש כח השפעתה על העם. מספרים שבתקופה הראשונה לדרמה זו היה הרושם כל כך עז עד שנתמעט מאד מספר הבאים לבקר בהיכלי הצדיקים לבית הריזני, ורבים מן החסידים משכו ידיהם לגמרי מן החסידות ויעזבו את רבותיהם.

ובאותה שעה שהדינסטיה הריזנית הוכתה מבפנים, מעצמה ובשרה; באותה שעה שהיה נחוץ לה כח ואון בשביל לכלכל את האסון ולשאת את השואה הגדולה שבא עליה, קפץ עליה גם רוגזו של ר' חיים מצנז, ^{אוצר החכמה} גאון וצדיק מפורסם בימים ההם. בתחלה היה אמנם גם ר' חיים מכבד ומעריך את הריזני. הוא נסע אליו לסדיגורה לקבל פניו ולבקר בהיכלו. בעת נסעו אליו בקשו משמשיו שיעמוד להנפש מעט בדרכו ולא אבה ר' חיים בכל אפן להפסיק נסיעתו הרחוקה והמייגעת גם לשעה מועטת. "איך יכולים להרשות לעצמו לעמוד באמצע הדרך בשעה שנוסעים לקדוש עליון כזה?!" כך טען ר' חיים בתום לבו בפני משמשיו. בשובו מסדיגורה הביתה נפגש בקרקוי עם ר' שמעון סופר, בנו של ה"חתם סופר". הלז העירו כי נפלא בעיניו שגאון כר' חיים יסע להריזני. הסביר לו ר' חיים: תמצית הארץ הגם שני דברים, הר סיני והר המוריה. בסיני נתנה תורה ועל השני נעקד יצחק. ולמה לא נבנה בית המקדש על הר שנתנה התורה עליו? יען כי מקום שפשט יהודי צוארו עליו בשביל כבוד האלהים חביב יותר. ואצל ר' ישראל'צי ראיתי, שבכל רגע ורגע פושט הוא את צוארו בשביל כבוד קדושת השם...

רבי חיים לא היה סופר לפי מושגינו אנו, ולא מצא לנחוץ לרשום בעט ועופרת, פרטי הדברים שנדברו בינו ובין הרוזיני, בימי בקורו בסדיגורה, בכל זאת אפשר לנו לרכוש איזה מושג שהוא, בתבנית זעיר אנפין, מתוכן הדברים והשיחות שעברו ביניהם אז. בספרו הנערץ והנקדש דברי חיים (חלק שני, לחנוכה ד"ה והלכתא) רושם רבי חיים כך: שמעתי מהרב הקדוש אדמו"ר מו"ה ישראל זלה"ה שאמר, הנה באמת יש הרגשה בדבקות בבורא ב"ה וב"ש. יש שמרגיש בלבו, ויש בעין השכל, ויש באמונה. ויש קדושי עליונים שכל איבריהם כמעט דבוקים בה' ולא יעשו זולת מצותיו. וכמאמר דוד המע"ה. נפשי כגמול עלי אמו שאין איבריו עושין רק רצונו וכמ"ש עליו במדרש שהיו רגליו מוליכין אותו לבית המדרש בלא כונה. כי זיכך חומרו שיהיו כל אבריו דבקים

בו יתברך. אך הן אמת שיש מדרגות מתחלפות בדבקות בהשם. אך זאת כל ישראל דבוקים שהוא חיינו ואנחנו מוסרים נפשנו אליו, כי הוא חיות כל המציאות ואנחנו עמו ומתייחד שמו עלינו ולא על זולתנו. וזה כונת הכתוב ואתם הדבקים, חיינו שדבוקים על כל פנים בזאת המדרגה בהשם א' חיים, שהוא חיי כולנו וחיות כל המציאות, כולכם היום. זה הדבקות יש לכל ישראל. עד כאן דברי פה קדוש.

לבינו יהמה מאד למקרא הדברים האלה, מעטי הכמות ורבי האיכות. משרטוט קצר זה אנו מכירים באיזה מדה נתרשם רבי חיים מהרזני, ובמה עסקו הקדושים האלה בהתועדם יחדיו. וכי הנפש ואצילי הרוח ימצאו כאן באר מים חיים, נחל נובע מקור חכמת הקדושה והדבקות. אשריהם לצדיקים ואשרי כל המתחממים לאורם ונהנים מהם עצה ותושיה!

בלבו של ר' חיים היתה אמנם טינא ותרעומות על בניו וצאצאיו של הריזני שנוהגים בלוקסוס ומבזבזים הרבה בשביל לפאר את בתייהם ומלבושיהם לפי המודה החדשה. הדבר הזה היה כקוץ בעיניו, כי הוא הלא הנהיג את ביתו בפשטות והכסף הרב שהביאו לו חסידיו היה מחלק כליל לצדקה ולהחזקת תלמידי חכמים, אבל מפני כבודו של ר' ישראל הסתיר הדברים בלבו ושתק. ועכשיו, אחרי מעשה ליאובה מצא בעל חוב מקום לגבות את חובו. אומרים, שנוספה לזה גם סבה פרטית: הוא היה לו טינא בלבו על שהחסידיים הסדיגורים אינם נוהגים בו כבוד. גם אירע שבקר את אחד האחים הסדיגורים — את הצעיר שבהם, ר' מרדכי מהוסיאטין שישב אז בסטריזוב — ולא כבד אותו לשבת על כסא. איך שיהיה, ר' חיים התחיל לאחר מעשה זו לרדוף את כל המשפחה הסדיגורית עם חסידיהם ומקורביהם באף ובחמה ובקצף גדול. הוא פרסם מכתבים חריפים וחדים כמדקרות חרב נגד בני סדיגורה. ביחוד ידבר תמרורים על התנהגותם ותלבשתם בדרכי הלוקסוס והמודה. את נשותיהם דן כעוברות על דת יהודית ודרש מחסידיו להתרחק מהסדיגורים.

כידוע, עוד רבי שלום מפרוהביש בהיותו בטשרנובל עורר תמהון ודאגה בלב רבי נחום, על דרכו החדשה והתנהגותו בגינוני מלכות. כל צדיק עובד את ד' לפי דרכו ונטייתו. העיקר: כונת הלב. המטרה. התכלית. אבל הנסיון היומי מלמדינו דעת כי רחוקים עדיין בני האדם, אפילו אנשי הרוח, מן המדרגה הרוממה לדון את הכל לכף זכות. להביא הכל במשפט לפי הכונה שבלב, לא לפי ראות העין ושמע האוזן. אלמלי היה כך כמה מריבות היו נמנעות וכמה מחלוקות היו מתפשטות. אך עדיין לא זכינו לכך. זהו רק חזיון, שאיפה לעתיד.

לעזרתו של ר' חיים באו עוד כמה גאונים מפורסמים והחזיקו בידו. אז הוצתה המחלוקת האיומה, הידועה בשם: מחלוקת צאנז וסדיגורה, ותבער אשה ביעקב ותלהט בערים רבים. רדיפות ובזיונות, הכאות והתאבקות, מלשינות ומסירות כל אלה היו תוצאות המחלוקת הנוראה הזאת שמשפחות רבות החריבה בשעתה. ראוי אמנם לציין לשבח את התיחסותם של המשפחה הריזנית למחלוקת זו. הם אחזו בשתיקה מחלטת ולא הוציאו אף הגה קל נגד ר' חיים וחבריו. מתפלאים אנו ומשתוממים אפוא יקח אדם ילוד אשה, כח כביר כזה, להיות נעלב ואינו עולב, שומע חרפתו ואינו משיב!

אחד מחסידי הצדיק מסדיגורה ערך מכתב אליו וסיפר לו כל התלאות שסבלי

מחסידי צאנז, הבזיונות והחרפות שעשו לו וכי דחו אותו מבית המדרש. על מכתב זה קבל תשובה כזו: ר' שפטיל נכד הרב מברדיטשוב קרא המכתב באזני הצדיק ושאל אותו: מילא כבודו הוא מהנעלבים ואינם עולבים, אבל איך יוכל להתייחס בשויון נפש לרדיפות שכאלה? על זה השיב הצדיק: ודאי צריכין לבקש ולהתפלל שכל רעה לא תאונה לאנשי שלומנו. אבל לעורר דין על איזה נברא בעולם — אסור. הצדיק מטשורקוב ענה לבן אחיו ר' נחום דוב, שבקש מאתו שלא ישתוק בזה, בדברים האלו: הרבי ר' ברוך אמר: בזאת ידעתי כי חפצת בי כי לא יריע אויבי עלי, כאשר לא יהיה לאויבי מקום לקבול כי נענש על ידי. כמו שאמרו חז"ל מי שחברו נענש על ידו אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה.

כשהראו המכתבים מהרב מצנז להצדיק מהוסיאטין תחב אותם בצלחתו ואמר: ^{לוצר החכמה} פין שווייגען ווערט מען ניט מיעד. מעהר דארף מען איבער דעם ניט רעדין. פעם ישבו הצדיק מסדיגורה והצדיק מטשורקוב במסבה אחת. אמר הראשון: השי"ת יעזור שתהיה מפלה להאפקורסים מטשרנוביץ. השיב השני במאמר התלמוד: מי כתיב יתמו חוטאים? חטאים כתיב. בקש עליהם רחמים שיחזרו בתשובה... כזו היתה גם התיחסותם של האחים הטשרנובלים, גיסיו של ר' דוב. הם לא התערבו כלל בריב ולא נקמו נקמת משפחתם מיד הקמים עליהם. רק לאחר שכבר הוציא ר' חיים המכתב החריף הכתוב בנוסח של חרם ממש על חסידי סדיגורה והפיצו בדפוס ברבים, כתב ר' אהרן זקן האחים מטשרנוביל לר' חיים מצאנז מכתב חריף מאד. הוא מתרה בו למשוך ידו מן המחלוקת. אף קבע לו זמן על זה עד שלשה חדשים.

מי שקרא את שאר מכתביו של ר' אהרן, יודע כבר את דרכו של אהרן לדבר בטון חזק ועז שקשה למצוא דוגמתו. הוא האמין בעצמו ובכחו כי עז בכל העולמות — אמונה בלי כל גבול. אין פלא אפוא אם הרשה לעצמו לכתוב כאלה לר' חיים. אבל ר' חיים עשה את שלו, הוא חיזק בפעם בפעם את יד חסידיו לרדוף את הסדיגורים, ובכל עת הוסיף שמן על המוקד בדברים חדשים. ורק לאחר מותו נשקטה להב המחלוקת, רבי יחזקאל משינאווי, בנו של ר' חיים, השתדל לעשות שלום בין המחנות. הוא לא בקר כל ימיו על ה"ציון" של אביו, ויחשוב את מות אביו במחלת־אש ושרפת ביתו וה"אהל" שעל קברו לאחר כמה שנים בתור תוצאות ההכרזה שהפכו חסידי סדיגורה בארץ ישראל עליו.

רבי דוב נפטר ביום י"ג כסלו תרל"ו, ערב יום ההלולא של אחיו ר' נחום משטיפנשט (י"ד כסלו תרכ"ח). הוא נקבר בסדיגורה, באהל אביו הצדיק מריזין, אבל בפנה מיוחדת ומהוקצעת. באהל זה קברו אחר כך מימין ומשמאל לקברו של הריזני, את בנו ר' אברהם יעקב וצאצאיו.

כחמשה עשר שנים חלפו ועברו מני אז בקרתי את האהל הלזה, ועד היום שמור בזכרוני ההתרגשות הגדולה שזרמה בקרבי אז. בשורה אחת ראיתי מונחים ארונותיהם של הצדיק מריזין עם בנו וצאצאיו, ובקרן זויות נדחה מוקפת מחיצה של ברזל שם גופו של ר' דוב ספון. אמרתי בלבי: אכן צדיק טראגי היה איש הרוח הלזה, טרגי היה בחייו והטרגיות לותה אותו עד מותו!

ז. הלך רוחו ותכונתו

[א"ת יחזקאל]

אדם מצוין ונפלא במינו היה ר' דוב. כשאנו מתבוננים לתכונת נפשו והלך רוחו, לפי השרטוטים המעטים המצויים ואמרותיו המעטות שנשארות שמורות בידינו או נמצא את דוגמתו בהופעתו הענקית של ר' נחמן מברסלוב. בין שני ענקי הרוח וגאוני המחשבה נמצא השואות ידועות, בלי כל הפרזה, יכולים אנו לומר כי קרבת רוח היתה לו לר' דוב אל ר' נחמן: הוא היה בן גילו.

רבי דוב היה עצב תמיד. מרה שחורה גברה עליו ויהי מלא תוגת רוח בכל עת. "מהנגלה שלי — אמר אמר ר' נחמן לתלמידיו — אין אתם צריכין ללמוד אף על פי שאני על פי רוב בעצבות אין אתם צריכין ללמוד מזה!" (ד)

ומה היתה סבת העצבות והתוגה בגדולי הנפש אלה?

— "יש שיש לו יסורים מעצמו, אומר ר' נחמן, ויש שיש לו יסורים משכניו, ויש שיש לו יסורים ממשפחתו, ויש שיש לו יסורין מעירו ויש שיש לו יסורים מכל העולם..." (ה)

האדם הגדול, הצדיק, יש לו יסורים מכל העולם. "דאגה בלב איש — אומר שלמה המלך — שיחנה לאחרים". מאן אחרים? מוסיף הזהר לבאר — דא צדיק! והצדיק לוקח חבל, משתתף ומרגיש בדאגותיהם של הכל.

אדם עני וקשי יום אחד בא לפני הרב מברדיטשוב ויספר לפניו עניו ומצוקת נפשו ויאבה להפטר ממנו מהר, אמר לו הרב: הבטחון הוא בנקל אצלך, שכאשר אומר לך כן יהיה. אבל מה חל עלי? בודאי חל עלי האמונה שאמין שהקב"ה בודאי יסייע להיות טוב. אך שאני צריך להביא בקרבי הצער שיהיו אברי נרתעים כמו שאמרת לי הצער שלך. אבל מה אעשה שעדיין לא הגיע זמנך מחמת שיש לי צער שאר אנשים שבקשו ממני גם כן בעסקיהם, ועדיין לא נכנס צערם בלבי שיהיה בלבי צערם כמו שאמרו לי צערם, ולך אפוא מה אעשה? בכך דעתי נוטה שתמתין פה עד שיבא בלבי ג' כ צ ע רך ואז תצליח דרכך" ... (ו)

— "אם כואב, חלילה וחס, לאחד מישראל בקצה העולם — אמר הצדיק מריזון — אני מרגיש תיכף". בסגנון יותר עז: "כשיש דינין ח"ו על ישראל אזי אני נוזל ו עצב; וכשיש רחמים אני בריא ושמח"...

ורבי דוב שהיתה לו נפש עדינה ואצילית, ואהב את עמו אהבה עמוקה, עזה, לא יכול לשאת ולסבול את כל הצרות והתלאות ששמע מפי בני מולדובה הבאים לבקרו שברובם לא היו מוכשרים להבין כי הבקור אצל הצדיק ראוי שיהיה בעיקר בשביל עניני הנפש ותקונה, ולא חסו על צער הצדיק לעכבו שעות ארוכות ולהלאותו בספור מצוקותיהם וצרותיהם בפרטיות, וכל אלה באמונה תמימה, בבכיות ויללות מרות עד שהיו מרגיזים את עצביו ומרעישים את נשמתו עד התהום בה. כל אלה גרמו שענן היגון החשיך תמיד את פניו ויתהלך קודר ושומם כל הימים.

אחד מגזע הצדיקים, מספרים החסידים, בא לפני ר' דוב ויבקש מאתו, באשר ששעתא דחיקא ליה טובא, יסמכהו ר' דוב אפוא לרבי וצדיק. לא רצה ר' דוב לסמכו. הלך הלז להרבנית והפציר בה שהיא תשתדל שבעלה הצדיק יסמכהו לרבי. רבי דוב השיב גם את פניה ריקם. על שאלת הרבנית: מדוע אינך מסכים לו שיהיה לרבי? פתח ר' דוב את כתנתו, והראה לה על לבו ואמר: רואה את השערות האלה.

הם גדלו וצמחו מן הדמעות והבכיות שבוכים לפני בכל יום: זה על פרנסה, וזה על עיני משפחה, זה על תינוק חולה וזה על ענין אחר, למה לו אפוא לזה כל הצער הזה? ...!

אין אנו יכולים להכחיד אמנם כי לעצבוננו של ר' דוב כמו לתוגתו של ר' נחמן היתה עוד סבה אחרת, יותר פנימית ויותר יסודית.

האדם הגדול המתרומם מעל לגדר הבינוני, שני עולמות קיצוניים מתנגשים בו: עולם המציאות שהוא חי בו, והעולם האידיאלי שהוא נושא אותו בחבו ובשבשום אופן אינו שליט ברוח לכלוא את הרוח, והזרם הנעצר על ידי אחרים לזמן מה סופו לפרוץ גבולות ולהתפרץ פתאום כרעם, כמשברי ים...

„הצדיק הגדול — אומר ר' נחמן לפי סגנונו — מוכרח לירד וליפול לתוך פשיטות כי על ידי זה הוא מחיה את כל הפשוטים ואפילו אומות העולם“... (ט) שוב אמר: „לפעמים צדיק האמתי הוא איש פשוט ממש (פראסטאק) שמתנהג עצמו בדרכי הפשטות, אינו מגלה שום תורה ועוסק בשיחת חולין וכיוצא“... (י) רואים אנו כי גם ר' נחמן ידע והרגיש היטב סוד הנפילה של הצדיק וטעם את טעמה עם כל המרירות ומצוקת-הנפש שבה...

למלאות את חובתנו להאמת מכרחים אנו להגיד כי לתוגתו ועצבותו של ר' דוב היתה עוד סבה שלישית, וזו עולה על כלם:

הבריאה, העולם, החיים והאדם סוד-אלוה פרוש עליהם. מני אז נפקחו עיני האדם להשכיל ולהבין הוא חותר חתירות ועמל להבינם, ועד היום, למרות התפתחותו הגדולה והתקדמותו החשובה של האדם, נשארו לפניו אלה חידה סתומה „חתומה באלף עזקין“ באין כל תקוה למצא להם פתרונים.

ראוי היה אמנם שהאדם ייאש את לבו מהשגת החידות האלה. אבל תאבון הדעת גדול מאד. וכל מה שהאדם יותר גדול, כל מה שדעתו רחבה, ביותר הוא עורג ומשתוקק בכל נימי נשמתו להבין נתיבות עולם ואבטיות ההויה, לפתור חידת הבריאה ולהשיג את התוך שבכל, את התוך הנשגב והמלא-פלאים הבלתי-מרגש ובלתי-נתפס. עריגה-צפיה זו היא אמנם ה„טיול-בפרדס“ בשפת חכמי התלמוד. מארבעה חכמי קדם שנכנסו לטייל בפרדס, רק אחד לבד, — רבי עקיבה — יצא בשלום...

„אל תתחכם יותר למה תשומם“ — אומר קהלת, הוא מסביר זה, יען כי „יוסף דעת יוסף מכאוב“... והוא מזהיר על רבוי הספרים המעוררים את המחשבה ומגרים את תאות החקירה, אבל הלא רוח באנוש ומי יעצור בעדו. יש לך אדם שהוא יודע שרוב ההתחכמות והחקירה תזיק לו, אבל אינו יכול למנוע עצמו ממנה. איזה כח פנימי מכריחו לזה, איזה נטיה נפשית מושכתו דוקא אל החקירה. דוגמא לזה: ר' נחמן מברסלוב הרבה כל כך לדבר על הצורך להתרחק מהחוקרים ומספריהם, אבל בנוגע לעצמו אנו שומעים את תלמידיו מעירים: „הצדיק שהוא בבחינת משה-משיח צריך לעיין דוקא בחכמות כדי שיוציא את הנשמות הנבוכות משם“. ור' נחמן עצמו מעיר על ההשפעה של החקירה על נפשו הוא, כמוכן בדרך נסתר. „יש — אומר ר' נחמן — שנכנס בחינת מצח הנחש שורש חכמת הטבע בתוך החכם שבקדושה, וחכמה זו של מצח הנחש מתחלת לכווס עמו מעיון לעיון

עד שנכנס בעיון דק מאד עד שרוצה להטיל פגם בשורש הרצון ולכפור...
שם כאלו אין רצון כלל ח"ו.

ר' נחמן היה אמנם מיצר ולבו דואג בקרבו (יא) על מצבו הנפשי הזה. הוא הרגיש מתסיסה זו יסורים גדולים אבל הוא מנחם את נפשו ברעיון זה: "כל התהוות מעשי בראשית היתה רק בשביל שצפה השי"ת שיהיו אנשים שיהיו להם יסורים בעניני האמונה הקדושה מחמת הבלבולים והכפירות העוליים על מחשבתם רחמנא ליצלן, והם יתגברו כנגד אלה המחשבות ויתחזקו באמונה" (יב) והוא מחבב את הדעת גם במדעי העולם עד שהוא מרשה לעצמו לומר "דע לפי גודל ידיעת התורה וטבעי העולם כן נמסר וישתעבד העולם תחתיו..." (יג) מאמר שעורר בשעתו מחאה גדולה מצד החסידים ומשך עליו חשד מינות. ואם רוב הצדיקים היו מקפידים על הדפסת ספרים חדשים, וחסידים הרבה לא רצו לקרא בספרים שאין טוב מחברם ידוע להם, רבי נחמן היה נגד זה, הוא היה אומר: יש עכשיו ספרים הרבה וגם עתידים להיות עוד ספרים הרבה, ואסור להלעיג על שום אחד מהם כי כלם צריכין להעולם, ומה שמפליא אותנו ביותר, הוא אהבתו לשוחח עם "קלי עולם" (יד) מה שרוב החסידים היו נוהרים מזה.

כזה היה גם ר' דוב. הוא אהב את החקירה, העיון וההתפלספות במלא מובן המלה. חבתו להעמיק חקר היתה בלי מצרים. הוא העיר ועודד את מבחר תלמידיו שעמהם השתעשע יום יום בדברי חקר ועיון להגביה מעוף רעיונם הגבה למעלה למעלה, מבלי לתת לב אל השאלות והספקות שיתעוררו בנפשם מזה. את הספרים אהב בכל לבו. בביתו היו נמצאים ספרים הרבה במדה בלתי מצויה. ומה שמענין יותר הוא רכש לו ידיעה נאמנה בהם. בוכוחיו בשקלא-וטריות עם סיועת האברכים שלו היה אוהב לקחת בעצמו כפעם בפעם מארון הספרים איזה ספר עתיק ולהראות בו על דבר נושא חקירתם ומשאם אז. לאחרונה בנוגע לשיחותיו המרובות עם כל מלומד ובעל דעה, זה ידוע למדי כי לא שם ר' דוב פדות בין אדם לאדם וחביב היה עליו לשוחח עם המלומדים, בלי הבדל בין יהודי לנוצרי, בין שומר דת לחפשי בדעותיו. ובזה מצאנו עוד הפעם נקודה חשובה בתוגתו וקדרותו של ר' דוב. השאיפה להבין רזי עולם, ההתעצמות לגלות מסתרייה דברים שכסה "עתיק יומין" מולדת באדם שאלות וספקות, נגודים וסתירות, קרעים והפכים ואלה מהלכים שעמום על נפשו ומכסים בענן שחור את הרוח הבהיר...

ח. השואות בינו ובין ר' נחמן מברסלוב

ועוד אנו מוצאים השואות והקבלות בין הלך נפשו והגיונותיו של ר' דוב ובין ר' נחמן מברסלוב:

א. "איני יודע — אמר ר' דוב — למה נוסעים אצלי כמו שבאו כן יצאו ומי שבא אלי בהכנה אסייע אותם", מאמר זה הכולל שני הפכים: גדלות ושפלות במקום אחד, מזכיר אותנו שני בטוים כאלה שיצאו מפי ר' נחמן, אבל בזמנים שונים, "תנו לי אבנים וסיד ואני אבנה מהם בנינים נפלאים", דברים אלה שביטא ר' נחמן בשעה